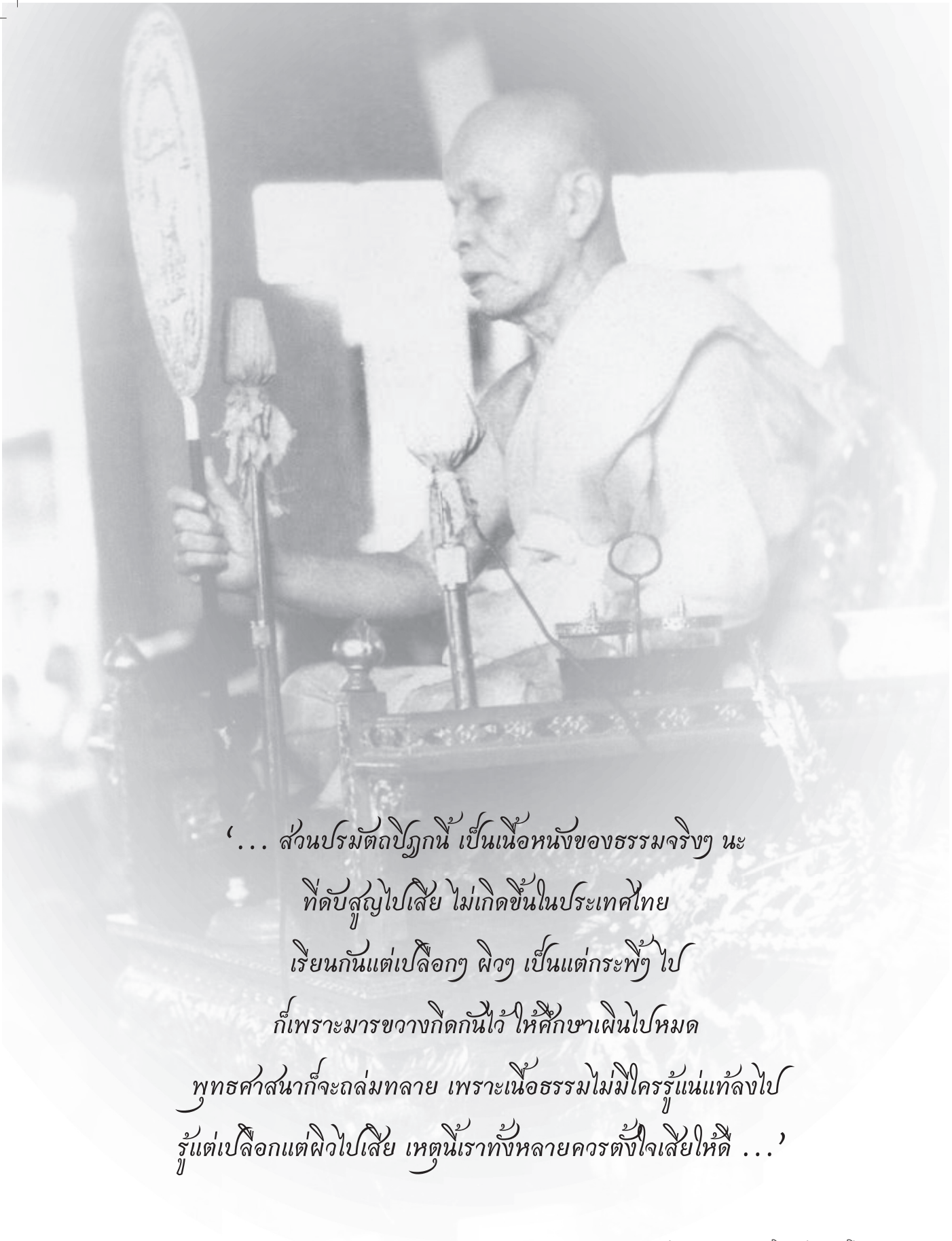

‘... ส่วนปรมาตตปฏิภนนี้ เป็นเนื้อหนังของธรรมจริงๆ นะ
ที่ดับสูญไปเสีย ไม่เกิดขึ้นในประเทศไทย
เรียนกันแต่เปลือกๆ ผิวกว เป็นแต่กระพุงไป
ก็เพราะมารขวางกีดกันไว้ ให้ศึกษาเผินไปหมด
พุทธศาสนาที่จะถล่มทลาย เพราะเนื้อธรรมไม่มีใครรู้แน่แท้ลงไป
รู้แต่เปลือกแต่ผิวไปเสีย เหตุนี้เราทั้งหลายควรตั้งใจเสียให้ดี ...’

รวมพระธรรมเทศนา พระมวงคณเทพมุนี (สด จนทสโร)

กัณฑ์ที่ ๘

พระปรมาภิไธย : อภิลิขิต

๑ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๕๖

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส (๓ ทน)

တတုဏ ဘုတုတာဂိဗမ္မတုဏ

๖๓๖ จตุธา ปรมตฺถโต

ຈິຕຸຕໍ ເຈຕສິກໍ ຮູປໍ

นิพพานมีติ สัพพทาติฯ

วิชาวิภาษวิทยา (บาลี) ๑

ณ บัดนี้ อาตมภาพจักได้แสดงธรรมิกถา แก่ด้วยปรมัตตเทศนา ซึ่งมีมาในพระ
ปรมัตตปิฎก ยกอุเทศในเบื้องต้นขึ้นแสดงก่อน เพื่อจะได้เป็นอุทาหรณ์แนะนำแก่ท่าน
ทั้งหลายสืบไปเป็นลำดับๆ ตามวาระพระบาลีคลี่ความเป็นสยามภาษา

เริ่มต้นแห่งปรมัตตปฏิภาณนี้ว่า **ตตถ วุตตาทิธมมตถา** ในพระอภิธรรมปิฎก นั้น กล่าวโดยความประสงค์แล้ว ถ้าจะกล่าวโดยอรรถอันลึกซึ้ง โดยปรมัตถ์ ก็จัดเป็น ๔ ประการ ๑ จิต ๒ เจตสิก ๓ รูป ๔ นิพพาน ๔ ประการเท่านี้ พระพุทธศาสนามี ปิฎก ๓ คือ วินัยปิฎก สุตตันตปิฎก ปรมัตตปิฎก ที่ท่านทั้งหลายได้เคยสดับตรับฟัง แล้วโดยมาก ในพระวินัยบ้าง พระสูตรบ้าง ในพระปรมัตถ์ไม่ค่อยจะได้ฟังนัก วันนี้ จะแสดงในพระปรมัตตปิฎก เพราะเวลานี้วัดปากน้ำกำลังเล่าเรียนพระปรมัตตปิฎกอยู่ ควรจะฟังพระปรมัตตปิฎกนี้ให้ชำนิชำนาญ ให้เข้าเนื้อเข้าใจ จะได้จำไว้เป็นข้อวัตร ปฏิบัติ เป็นธรรมเนียมอันพระพุทธเจ้าทรงตรัส

ในเริ่มแรกเริ่มเปื่องต้น ทรงตรัสในดาวดิงส์เทวโลก ได้ทรงตรัสพระปรมาตปิฎกนี้ สอนองคุณพระพุทธรมาธา และแก่หมู่เทพเจ้าทั้งหลายที่พากันมาสดับตรับฟัง ทรงตรัสอยู่ถ้วนไตรมาส ๓ เดือน เมื่อเวลารุ่งเช้า สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงพุทธานิมิต ให้ตรัสพระอภิธรรมปิฎก พระบรมครูทรงไปแสวงหาอาหารบิณฑบาตในอุตตรกุรุทวีป ไปฉันในป่าหิมพานต์ พระสารีบุตรเถรเจ้าไปปฏิบัติสมเด็จพะผู้มีพระภาคเจ้าทุกๆ วัน แล้วพระองค์ทรงแสดงพระอภิธรรมปิฎกนั้นแก่พระสารีบุตร พระสารีบุตรก็นำเอาพระอภิธรรมปิฎกนั้นมาแก่มนุษย์ มนุษย์ทั้งหลายจึงได้สดับฟัง

เมื่อพระองค์ทรงตรัสเทศนาจบพระปรมัตถปิฎกแล้ว เสด็จลงจากดาวดึงส์เทวโลก ที่เมืองสังกัสสนคร ในคราวนั้นพระองค์ทรงเปิดโลก ให้สัตว์นรก เทวดา มนุษย์ เห็นกัน และกันพร้อมกัน เห็นปรากฏเป็นมหัศจรรย์ ในครั้งนั้นพระพุทธานิหารเป็นมหัศจรรย์ สรรพสัตว์เหล่านั้นตั้งความปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้า อยากเป็นพระพุทธเจ้า จนกระทั่ง มดดำมดแดง อยากเป็นพระพุทธเจ้ากันทั้งนั้น อันนี้เป็นความมหัศจรรย์ของพระพุทธ เจ้า เพราะเหตุนั้น ที่ท่านทั้งหลายจะพึงได้สดับในเนื้อความของปรมัตถปิฎก ณ เวลา วันนี้นับว่าเป็นกุศลอันยิ่งใหญ่ ดังจะแสดงต่อไป

ตามวาระพระบาลีที่ได้ยกขึ้นไว้ในเบื้องต้นว่า ตตถ วุตตาทิธมมุตถา จตุธา ปรมุตถโต จิตฺตํ เจตสิกํ รูปํ นิพพานมิตฺติ สพฺพภาติ แปลว่า เนื้อความในพระ ปรมัตถปิฎกนั้น ถ้าจะกล่าวโดยเนื้ออันยิ่งใหญ่แล้ว กล่าวโดยปรมาตถ์ จัดเป็น ๔ คือ จิต เจตสิก รูป นิพพาน ๔ ประการนี้เท่านั้น เรียกว่า พระปรมัตถปิฎก เป็นเนื้อความ ของพระปรมัตถปิฎกทีเดียว จำไว้ให้มั่น จิต ถ้าจำแนกแยกออกไปมีถึง ๘๘ ดวง หรือ ๑๒๑ ดวง เจตสิก ถ้าจำแนกแยกออกไปมีถึง ๕๒ ดวง นี่ส่วนเจตสิก รูป ถ้าจำแนก แยกออกไปมีถึง ๒๘ รูป ; มหาภูตรูป ๔ อุปาหารรูป ๒๔ รวมเป็น ๒๘ นิพพาน แยก ออกไปเป็น ๓ คือ กิเลสนิพพาน ชันชนิพพาน ชาตินิพพาน นิพพานแยกเป็น ๓ ดังนี้

วันนี้จะแสดงในเรื่อง จิต เป็นลำดับ จิต ๘๘ ดวง หรือจิต ๑๒๑ ดวง ท่านจัดไว้ดังนี้ อกุศลจิต ๑๒ ดวง อเหตุกจิต ๑๘ ดวง กามาวจรจิต ๒๔ ดวง รูปาวจรจิต ๑๕ ดวง อรูปาวจรจิต ๑๒ ดวง และโลกุตรจิต ๘ ดวง นี่เป็นจิต ๘๘ ดวง จำไว้เสีย ให้มั่น คือ อกุศลจิต ๑๒ ดวง อเหตุกจิต ๑๘ ดวง ๑๘ กับ ๑๒ รวมกันเป็น ๓๐ กามาวจร ๒๔ รวมกันเข้าเป็น ๕๔ ดวง รูปาวจรจิต ๑๕ รวมกันเข้าเป็น ๖๙ ดวง อรูปาวจรจิต ๑๒ รวมกันเข้า เป็น ๘๑ ดวง โลกุตรจิต ๘ ดวง รวมเข้าเป็น ๘๙ ดวง ดังนี้ นี่โดยย่อ ถ้าโดยพิสดาร ต้องแยกโลกุตรจิตออก ยกมานับรับรองจิตทั้ง ๘ ดวง นี้ คงเหลือจิต ๘๑ ดวง จิต ๘๙ ดวง ยกเอาโลกุตรจิต ๘ ดวงออกเสีย ยกมานับทั้ง ๕ ขึ้นเป็นที่ตั้ง จิตเดินในมานทั้ง ๕ นั้น มานละ ๘ ดวง คูณกับ ๕ เป็น ๔๐ ดวง จิต ๘๑ ดวง เป็นโลกียจิต ยกเอาโลกุตรจิต ๔๐ ดวง มาบวกกันเข้าก็รวมเป็นจิต ๑๒๑ ดวง ก็จิต ๘๑ ดวงนั่นเอง แต่ว่ายกเอาโลกุตรจิต ๘ ดวง ออกเสีย ถ้าว่าเอาโลกุตรจิตมา เพียง ๘ ดวง ก็เป็นจิต ๘๙ ดวง ถ้าหากว่า โลกุตรจิต ๘ ดวง นั้น แยกพิสดารออกไป ตามมานทั้ง ๕ ก็เป็น ๑๒๑ ดวง นี่รู้จักแล้วว่าจิตมีเพียงเท่านี้ จะชี้แจงแสดงจิตเป็น ลำดับไป ให้จำไว้เป็นหลักเป็นประธาน

ต่อไปนี้จะแสดงคัมภีร์ปรหมัตถ์ที่เป็นหลักเป็นประธานให้เข้าเนื้อเข้าใจทีเดียว เพราะเป็นเนื้อธรรมจริง ๆ ที่เราได้ยินได้ฟัง ได้เข้าเนื้อเข้าใจแล้วนั้นยังไม่ถึงเนื้อธรรม เมื่อถึง จิต เจตสิก รูป นิพพาน เป็นเนื้อหนังของธรรมจริงละ จงตั้งอกตั้งใจฟัง ยาก ไม่ใช่เป็นของง่าย เป็นของละเอียดด้วย ไม่ใช่เป็นของพอดิพอร่าย ไม่ใช่อยู่กับคนที่มีกิเลสหนาปัญญาหยาบ ต้องมีกิเลสบางปัญญาละเอียดทีเดียว จึงจะฟังเข้าเนื้อเข้าใจได้ ถ้าจะเทียบละก็ ต้องเข็มเล็ก ๆ ด้ายเส้นเล็ก ๆ เย็บตะเข็บผ้าจึงจะละเอียดได้ ถ้าเข็มโตไป ด้ายเส้นโต จะเย็บตะเข็บผ้าให้เล็กลงไปไม่ได้ ฉันทใดก็ดี ปรหมัตถปิฎกนี้เป็นของละเอียด ต้องปัญญาละเอียดไปตามกัน จึงจะฟังเข้าเนื้อเข้าใจ เหตุนี้จงตั้งใจฟังให้ดี

ในอภุศลจิต ๑๒ ดวงนี้นั้น แบ่งออกเป็น ๓ จำพวก โลกมุล ความโลภ มี ๘ ดวง โทสมุล ความโกรธมี ๒ ดวง โมหมุล ความหลงมี ๒ ดวง ๘ กับ ๔ รวมเป็น ๑๒ ดวง นี้อภุศลจิต อภุศลจิตนี้แหละทั้งสากลโลก ภิกษุก็ดี สามเณรก็ดี อุบาสกก็ดี อุบาสิกาที่ดี ที่จะทำความชั่วร้ายไม่ดีไม่งาม ก็เพราะอภุศลจิต ๑๒ ดวง นี้แหละ ไม่ใช่ทำด้วยอย่างอื่นเลย ทำด้วยอภุศลจิต ๑๒ ดวง นี้ทั้งนั้น ทำชั่วนะ เราต้องรู้ตัวเสีย ให้เข้าเนื้อเข้าใจทีเดียว คำว่าที่เรียกว่าจิตนะมันเป็นดวง ๆ ที่จะจัดนี้มีถึง ๑๒ ดวง ดังนี้คือ

จิตโลก จัดเป็น ๘ ดวง

จิตที่เกิดพร้อมด้วยความยินดีมาก ที่ประกอบด้วยความยินดีมาก ประกอบด้วยความเห็นผิดและเกิดขึ้นตามลำพัง นี้นดวงหนึ่ง

จิตประกอบด้วยความยินดีมาก ประกอบด้วยความเห็นผิด เกิดขึ้นโดยถูกกระตุ้นหรือชักจูง นี้นดวงหนึ่ง

จิตที่ประกอบด้วยความยินดีมาก ไม่ประกอบด้วยความเห็นผิด เกิดโดยลำพังนี้ นี้นดวงที่ ๓

จิตประกอบด้วยความยินดีมาก ไม่ประกอบด้วยความเห็นผิด และเกิดขึ้นโดยถูกกระตุ้นหรือชักจูง นี้อีกดวงหนึ่ง รวมเป็น ๔ ดวง

จิตที่เกิดประกอบด้วยความยินดีพอประมาณ ประกอบด้วยความเห็นผิด เกิดขึ้นโดยลำพัง นี้นดวงหนึ่ง เป็นดวงที่ ๕

จิตที่ประกอบด้วยความยินดีพอประมาณ ประกอบด้วยความเห็นผิด เกิดขึ้นโดยถูกกระตุ้นหรือชักจูง นี้นดวงหนึ่ง เป็นดวงที่ ๖

จิตประกอบด้วยความยินดีพอประมาณ ไม่ประกอบด้วยความเห็นผิด เกิดขึ้นโดยลำพัง นี้นดวงหนึ่ง เป็น ๗ ดวง

จิตประกอบด้วยความยินดีพอประมาณ ไม่ประกอบด้วยความเห็นผิด และเกิด
โดยถูกกระตุ้นหรือชักจูง นี่ดวงหนึ่ง เป็น ๘ ดวง

นี้ชั้นหนึ่ง ๘ ดวง นี้เป็นส่วน โลภะ ความอยาก

จิตโกรธ จัดเป็น ๒ ดวง

จิตโกรธเกิดขึ้นตามลำพัง ดวงหนึ่ง

จิตโกรธเกิดขึ้นโดยถูกกระตุ้นหรือชักจูง นี่ดวงหนึ่ง

จิตหลง ก็มี ๒ ดวง

จิตหลงเกิดขึ้นโดยความสงสัย ดวงหนึ่ง

จิตหลงเกิดขึ้นโดยความฟุ้งซ่าน ดวงหนึ่ง

รวมเป็น ๑๒ ดวง ด้วยกัน นี่เป็นอกุศลจิต ๑๒ ดวง เท่านั้น

ฟังยากไหมล่ะ ยากจริงๆ ไม่เข้าใจเข้าใจทีเดียว ฟังเหมือนบุรุษคนหนึ่งนั่งกิน
ข้าวอยู่ที่ละคำๆ มันก็อึดเป็นลำดับขึ้นไป บุรุษคนหนึ่งนั่งกินลมอยู่เป็นคำๆ เข้าไป พอ
เลิกแล้วไม่อึดสักนิด อ้ายกินข้าวกินลมมันลึกซึ้ง อย่างนี้จริงไหม นี่ฟังเรื่องปรมัตถ์
เหมือนกินลม ไม่มีเนื้อหนังเลย ไม่มีอึดไม่ออกเลยทีเดียว เห็นไหมล่ะ แตรสชาติ
อัศจรรย์นักนะ อุตส่าห์ตั้งอกตั้งใจฟัง

จิตดวงที่ ๑ ที่ประกอบด้วยความยินดีมาก จิตดวงนี้เกิดขึ้นประกอบด้วยความ
ยินดีมาก และประกอบด้วยความเห็นผิด เกิดขึ้นตามลำพัง จิตดวงนี้เกิดขึ้นได้อย่างไร
นี้ต้องอย่างนี้ละ จึงจะมีรส ค่อยมีรสหน่อย เราจะต้องพิจารณา หากว่าจิตของเรา
เองมันเกิดขึ้น มีความยินดีมาก ประกอบด้วยความเห็นผิด เกิดขึ้นตามลำพัง เออ
อ้ายประกอบด้วยความเห็นผิดนะ เห็นอย่างไร ลักษณะเห็นผิดนะ เหมือนเรายินดี
มากในสิ่งที่ผิด เมื่อเราเห็นทรัพย์เข้าก้อนหนึ่ง ไม่ใช่ของเรา มันเป็นของเขา ก็รู้
เหมือนกันว่าเป็นของเขา แต่มันอยากได้เหลือทน ทรัพย์ก้อนนั้นมันใหญ่พอประมาณ
อยู่ ถ้าได้เข้าแล้วมันเลี้ยงชีพได้ตลอดสาย นับเป็นล้านๆ หรือนับเป็นแสนๆ ที่เดียว
เมื่อไปเห็นทรัพย์เข้าเช่นนั้นแล้ว เราไม่ได้คิดไว้เลยว่าจะเอาทรัพย์ก้อนนั้น หรือจะ
ขโมยหรือจะลักเขา ไม่ได้คิดเลย พอไปเห็นทรัพย์ก้อนนั้นเข้าในที่ที่ควรจะได้ เจ้าของ
เปลือย พอเห็นทรัพย์เข้าเท่านั้น ใจมันปลาบปล้ำยินดีอย่างชนิดปล่อยชีวิตจิตใจทีเดียว
อย่างนี้ ความยินดีมากมันเกิดขึ้นเองแล้ว จิตที่เกิดขึ้นประกอบด้วยความยินดีมากนั้น
แหละ นี่ทรัพย์ก้อนนี้เราหยิบเอาเสีย ธนบัตรสักแสนหนึ่งไม่เท่าไร ถ้าไปละหมื่นก็
๑๐ ใบ เท่านั้น ใบละพันๆ ก็ ๑๐๐ ใบเท่านั้น เป็นแสนหนึ่งเสียแล้ว เอ นี่จะเอาหรือไม่

เอา นี่ความเห็นผิดเกิดขึ้น เอาได้ เราก็รวบ พอเห็นผิดเกิดขึ้นเช่นนั้น ไม่ต้องมีใคร ชักชวนกระตุ้นละก็คว้าเอาทรัพย์ของเขาเข้าทีเดียว คว้าทีเดียวชอนทีเดียว นี่สำเร็จสม ความปรารถนาของตัวแล้ว เอาไปได้สำเร็จสมเจตนาด้วย และไม่มีใครรู้ใครเห็นด้วย ทำสนิททีเดียว นี่แหละจิตดวงนั้นแหละเกิดขึ้นประกอบด้วยความยินดีมาก และ ประกอบด้วยความเห็นผิดด้วย มันเห็นว่าของเขา ไม่ใช่ของเรา นี่มันไปลักของเขา นี่จะไม่ผิดอย่างไรเล่า มันก็ผิดนะซี เกิดขึ้นตามลำพังของตัว ไม่มีใครกระตุ้นหรือชักจูง ไม่ว่าในป่าหรือในที่ลับใดๆ หรือในที่มืดใดๆ ก็ตามเถอะ เอาทรัพย์ของเขามาได้สม เจตนา ไม่แต่เพียงแสนหนึ่งนะ สดางค์หนึ่งก็ดี ๒ สดางค์ก็ดี ถ้าว่าเป็นของเขาละก็ แบบเดียวกันอย่างนี้ทั้งหมด ถ้าว่าจิตเกิดขึ้นโดยความยินดีเช่นนั้น ถือเอาของเขามา เช่นนั้น นี่แหละโลภมูลดวงหนึ่ง นี่เป็นดวงตันเกิดขึ้น เป็นอกุศลทีเดียว เราต้องไป นรกแน่ ต้องได้รับทุกข์แน่ เชื่อจิตดวงนี้ ต้องได้รับทุกข์แน่ รับบาปแน่ทีเดียว นี่ที่จะ ทำบาปลงไปชัดๆ มันปรากฏแก่ตนดังนี้ นี่ดวงหนึ่ง

ดวงที่ ๒ ต่อไป จิตประกอบด้วยความยินดีมาก และเห็นผิดอีกเหมือนกัน คือ ประกอบด้วยความเห็นผิด เกิดขึ้นโดยถูกกระตุ้นหรือชักจูง คราวนี้เห็นทองคำเข้าก้อน หนึ่ง หรือไปเห็นสายสร้อยเข้าเส้นหนึ่ง ราคานับแสนทีเดียว โดยเป็นของหลวงด้วย ราคานับแสนๆ ไม่ใช่ของราษฎร แต่ว่ามีผู้หนึ่งผู้ใดเขาเอามาซ่อนไว้ ไปเห็นเข้าหรือ ตกหล่นอยู่อย่างหนึ่งอย่างใดก็ตามเถอะ ไปเห็นเข้า รู้ทีเดียวนี้ไม่ใช่ของธรรมดา ราคา มากทีเดียว เมื่อไปเห็นเข้าเช่นนั้นไม่กล้า เพราะรู้ว่าเป็นของหลวง มันไม่กล้าลักของ หลวง กลัวติดคุกติดตะรางขึ้นมาเสียแล้ว ก็มากระซิบกับเพื่อนกัน เออ ข้าไปพบของ สำคัญไว้นั้นแน่ะ ทำอย่างไรนี้ อยู่ที่นี่แน่ะ ข้าไปพบเข้าแล้วจะอย่างไร อ้าย เพื่อนก็ว่า ทำไมไม่เอาเสียละ เพื่อนกระตุ้นเข้าแล้วว่าทำไมไม่เอาเสียละ พอว่าเท่านั้นแหละก็แพลไลไปเอามาสมความปรารถนา นี่ถูกกระตุ้น หรือชักจูงเข้าแล้ว ไปเอาของ ของเขามาแล้ว โดนอกุศลเข้าอีกดวงหนึ่ง นี่เป็นอกุศลสำคัญ นี่แหละเป็นโลภมูล เกิด จากความโลภ เป็นอกุศลร้ายกาจอย่างนี้หนา นี่ว่าถึงลักถึงขโมย ไม่ใช่ลักไม่ใช่ขโมย อย่างเดียว ที่ชั่วละก็ทั้งนั้นแหละ แบบเดียวกัน ชักตัวอย่างให้เข้าใจ ให้เข้าใจว่าดวง จิตดวงนี้มันเป็นอย่างนั้น ให้รู้จักหลักนี้

ดวงที่ ๓ จิตประกอบด้วยความยินดีมาก ไม่ประกอบด้วยความเห็นผิด เกิดขึ้น ตามลำพัง ยินดีมากเมื่อไปเห็นสิ่งของของคนอื่นที่มีค่าเข้า ที่มีค่ามาก จะเป็นเงินทอง หรือแก้วแหวนชนิดใดๆ หรือผ้าถุงผ้าห่มชนิดใดๆ ก็ตามเถอะ เป็นวัตถุชนิดหนึ่งชนิด

ได้ใช้ได้ จนกระทั่งสตางค์เดียวก็ใช้ได้ ใช้ได้ทั้งนั้น เมื่อไปเห็นเข้าแล้วก็รู้ว่าของนี้เจ้าของเขาพิทักษ์รักษาอยู่ เขาดูแลอยู่ เราไปพบทองเข้าหนักขนาดพันบาท นี่ก็มากอยู่หนักขนาดพันบาท แต่ว่าทองนี้ถ้าเราเอาไปได้เราก็คงได้มานาน ลงทุนลงรอนได้ ถ้าเราเอาไปไม่ได้เราก็คงอยู่แค่นี้ ถ้าเราเอาไปได้ละก็ ตั้งเนื้อตั้งตัวได้เชียว ถ้าหากเขาจับเราได้ก็ต้องเข้าคุกตารางไป ถ้าเขาจับเราไม่ได้ละ เราก็คงตั้งเนื้อตั้งตัวได้ แต่ว่าไม่มีความเห็นผิดอะไร เห็นว่าถ้าเราเอาไปได้ก็เป็นประโยชน์แก่เรา เราไม่เอาไปก็ไม่ใช่ประโยชน์แก่เรา เข้าใจว่าจะหลบหลีกพ้น แต่เราต้องได้รับผลชั่วเพราะเราขโมยเขา จะทำอะไรได้ ก็มันจนนี่ มันก็ต้องขอไปที่สี คว่าทองนั้นเข้าก่อนหนึ่งโดยความยากจนมาเป็นของตัวแล้ว ไม่มีใครกระตุ้นหรือชักจูงเลย คิดตกลงในใจของตัวเอง เอาของของเขาไปตั้งนี้แล้ว ก็รู้ด้วยว่าเป็นบาป เป็นกรรม เป็นอกุศล เป็นโทษ เห็นก็ไม่ใช่เห็นผิด เห็นถูกนี้แหละ เห็นว่าเป็นบาป เป็นกรรม เป็นโทษ แต่ว่ามันจนเต็มที มันก็ต้องขอไปที่ใจกล้าหน้าด้านเอาที่หนึ่ง มันก็เป็นอกุศลจิตเหมือนกัน อกุศลอีกนั้นแหละ ลักเขาขโมยเขาไม่ประกอบด้วยความเห็นผิด เห็นถูก นี่เป็นจิตอีกดวงหนึ่ง ดวงที่ ๓

ดวงที่ ๔ ก็แบบเดียวกันอย่างนั้นอีก จิตที่ประกอบด้วยความอยากมาก ไม่ประกอบด้วยความเห็นผิด แบบเดียวกันกับเห็นทองอย่างนั้นแหละ เกิดขึ้นโดยถูกกระตุ้นหรือชักจูง ที่นี้เราเห็นเพชรสักเม็ดหนึ่งราคานับล้าน แต่ไม่ใช่ของเราแบบเดียวกัน เออ! เมื่อไปเห็นเพชรเข้าเช่นนั้นแล้ว จะตกลงใจอย่างไรละ ราคามันมากขนาดนี้เมื่อไรจะพบกันละ แต่ยังไม่กล้าที่จะเอาเพชรเม็ดนั้น ด้วยกลัวเกรงอันตรายหรือกลัวติดคุกติดตาราง นำเอาเรื่องไปบอกพวกเพื่อน ๆ พวกเพื่อน ๆ บอกว่าทำไมจึงไม่เอา เอ็งนี่มันโง่เกินไปอย่างนี้ นี่พอเพื่อนว่าเข้าเท่านั้น ก็ไปลักเพชรเม็ดนั้นได้สมความปรารถนา เอาไปเก็บไว้สมเจตนาของตน นี่ต้องมีผู้กระตุ้น หรือชักจูงเป็นจิตดวงที่ ๔

๔ ดวงนี้เป็นโลภมูลทั้งนั้น โลภมูลอีก ๔ ดวงต่อมา เป็น ๘ ดวง

ดวงที่ ๕ จิตที่เกิดขึ้นประกอบด้วยความยินดีพอประมาณ แต่ว่าประกอบด้วยความเห็นผิด เกิดขึ้นตามลำพัง จิตดวงนี้เกิดขึ้นด้วยความยินดีพอประมาณ ไม่มีความยินดีมากมายใหญ่โตนัก ได้ก็เอา ไม่ได้ก็แล้วไป พอสมควรแต่ว่ากิริยาแบบเดียวกัน นี่เป็นจิตดวงที่ ๕

ดวงที่ ๖ จิตที่เกิดขึ้นด้วยความยินดีพอประมาณแบบเดียวกัน และประกอบด้วยความเห็นผิด ต้องมีผู้กระตุ้นหรือชักจูง จึงจะสำเร็จสมความปรารถนา ก็แบบเดียวกันอย่างที่ได้อธิบายมาแล้ว แต่ว่ามันไม่ยินดีมากนัก ดวงก่อนยินดีมาก ดวงหลังยินดี

พอประมาณ จิตที่เกิดขึ้นเพราะความอยากได้พอประมาณ เช่น ไปเห็นทองหรือเพชร
ดังกล่าวแล้วแบบเดียวกัน ต้องมีผู้กระตุ้นหรือชักจูง จึงจะสำเร็จความปรารถนา นี่เป็น
ดวงที่ ๖

ดวงที่ ๗ จิตที่อยากได้พอประมาณ จิตที่เกิดขึ้นมีความอยากได้พอประมาณ
แต่ว่าไม่มีความเห็นผิด เกิดขึ้นโดยลำพัง ก็แบบเดียวกัน ดังอธิบายมาก่อน นี่เป็น
ดวงที่ ๗

ดวงที่ ๘ จิตที่อยากได้พอประมาณ จิตที่เกิดขึ้นพร้อมด้วยความอยากได้
พอประมาณ ไม่มีความเห็นผิด แต่ต้องมีผู้กระตุ้นหรือชักจูง จึงจะสำเร็จสมความ
ปรารถนาแบบเดียวกันนั้นแหละ นี่เป็นดวงที่ ๘

จิต ๔ ดวงก่อน กับ ๔ ดวงหลัง ไม่ได้ต่างจากกัน ๔ ดวงก่อน จิตที่เกิดขึ้นด้วย
ความอยากมากยินดีมาก ๔ ดวงหลังนี้ยินดีพอประมาณเท่านั้น เมื่อรู้จักจิต ๘ ดวงนี้
แล้ว มันก็อยู่ในตัวของเราเอง เกิดขึ้นแก่เราเอง เราเคยพบมานี้أي่พวกนี้ เคยพบ
เคยปะอยู่บ้าง แต่ว่าเราไม่รู้จักมัน วันนี้เราจะรู้จักมันละ พอมีรสบ้าง แต่ว่ายังมีรส
น้อยเต็มที กว้างกว่านี้ยังมีรสมากกว่านี้อีก แต่ว่าให้รู้จักเสียชั้นหนึ่งก่อนโดยย่อ

จิตที่เป็นอกุศล จิตโทสะ มี ๒ ดวง

จิตโทสะดวงที่ ๑ เกิดขึ้นโดยลำพัง อายนีอกุศลจิต เกิดขึ้นโดยลำพังมันเป็น
อย่างไร อกุศลจิตเกิดขึ้นโดยลำพัง เช่น เราไปในสถานที่ใด ๆ ก็ช่าง อยู่ในบ้านก็ช่าง
ไม่มีใครชักจูง ไม่มีอะไรทั้งหมด ใจมันโกรธ จิตดวงนี้เป็นจิตโกรธ มันโกรธขึ้นไม่มี
ใครทำอะไรเลย อยู่ดี ๆ มันก็พลุ่งพล่านโกรธขึ้นอย่างนั้น ไม่มีใครว่าไม่มีใครทำอะไร
ทั้งหมด โกรธขึ้นมาก็มีอาการต่างๆ ใครจะพูดกระทบกระเทียบเข้านิด ๆ หน่อย ๆ ไม่ได้
ก็แปลก ๆ ขึ้นมาทีเดียว นั่นมันเรื่องอะไร ไม่มีใครรู้เรื่องของตัวเอง มันโกรธอยู่ในใจ
อย่างนั้นแหละ นี่โกรธขึ้นโดยลำพัง ไม่มีใครชักจูง ไม่มีว่กล่าวกระทบกระเทียบเลย
มันเกิดขึ้น มันพลุ่งพล่านอยู่ภายในของตัวเอง อายนี้แหละเขาเรียกว่าโทสจริต นี่แหละ
โทสจริตมันเกิดขึ้นอย่างนี้แหละ เกิดขึ้นโดยลำพัง

จิตโทสะดวงที่ ๒ มันเกิดขึ้นโดยมีคนชักจูงหรือกระตุ้นเตือน มีคนชักจูงหรือ
กระตุ้นขึ้น อายนั้นมันยั่วให้โกรธนะซี สามียั่วให้ภรรยาโกรธบ้าง ภรรยายั่วให้สามี
โกรธบ้าง หรือชาวบ้านยั่วให้โกรธบ้าง คนโน้นคนนี้ยั่วให้โกรธบ้าง ไม่ได้เกิดขึ้นโดย
ลำพัง มีคนยั่วให้โกรธ เอารูปที่ไม่ชอบใจมายั่วบ้าง เอาเสียงที่ไม่ชอบใจมายั่วบ้าง

เอากลิ่นที่ไม่ชอบใจมายั่วบ้าง เอารสที่ไม่ชอบใจมายั่วบ้าง ยั่วเข้ามันก็โกรธนะซี นั่นแหละมีผู้กระตุ้นหรือชักจูงให้โกรธขึ้น

จิต ๒ ดวงนี้ก็ร้ายเหมือนกัน จิต ๒ ดวงนี้เกิดขึ้นโดยลำพังดวงหนึ่ง เกิดขึ้นโดยมีผู้กระตุ้นหรือชักจูงดวงหนึ่ง จิตเหล่านี้พออธิบายง่ายหรือ จิตโกรธนี่นะ

จิตหลงนี่นะลึกซึ้งนัก จิตหลงมี ๒ ดวง

จิตหลงดวงที่ ๑ เกิดขึ้นโดยสงสัยลังเลไม่ตกลงใจ อ้ายนี้สำคัญอยู่ จิตหลงเกิดขึ้นโดยสงสัยลังเลไม่ตกลงใจ จะทำอะไรไม่ตกลงสักอย่าง ในการครองเรือนของตนก็ดี จะทำอะไรไม่ตกลงสักอย่าง หรือไม่ได้ครองเรือนก็ดี จะทำอะไรไม่ตกลงสักอย่าง ลังเลไม่ตกลงในใจอย่างนั้นแหละรำไป อย่างนี้เขาเรียกว่าจิตหลง จะทำอะไรก็ไม่แน่นอนลงไป เข้าทำราชการก็ไม่แน่นอน แต่จะทำหรือไม่ทำก็ไม่แน่นอน ทำส่วนตัวก็ไม่แน่นอน ทำนา ทำไร่ ไม่แน่นอนทั้งนั้น ไม่ตกลงใจ ถึงทำกิจการอันหนึ่งอันใดก็ไม่ตกลงในใจทั้งนั้น เมื่อสั่งการงานไม่ตกลงในใจอย่างนี้ มันลังเลอยู่เช่นนั้น มันก็ทำอะไรไม่ได้ มันก็หลงมกอยู่เช่นนั้น นี่เขาเรียกว่าจิตหลงมันเกิดขึ้น ลังเลไม่ตกลงใจ สิ่งใดที่ลังเลไม่ตกลงใจแล้ว พุดออกไปก็ดี ทำลงไปก็ดี มีผิดกับถูก ๒ อย่างเท่านั้น ถูกก็มี ผิดก็มี เพราะมันลังเล ไม่ตกลงใจเสียแล้ว

การที่จิตลังเลไม่ตกลงใจนะ เช่น เรารักษาศีลอย่างนี้แหละ ไปเจอทรัพย์เข้า หรือสัตว์เข้าตัวใหญ่ๆ ที่ชอบอกชอบใจ ที่มีค่ามาก เราฆ่าลงไปเป็นอาหารของเราได้นาน เราลักเอาไปก็เป็นอาหารได้นาน แต่เราไม่ตกลงใจ เราจะรักษาศีลดี หรือรักชีวิตดี จะลักเขาดีหรือจะฆ่าเขาดี หรือว่าจะไม่ลักไม่ฆ่าเขาดี ถ้าไม่ลักไม่ฆ่าเขา เราก็อด เราก็จน ถ้าลักเขาฆ่าเขาได้ เราก็เลิกอดเลิกจน ลังเลไม่ตกลงใจอย่างนี้ นี่เขาเรียกว่าจิตหลง มันระคนจิตหลงเข้าละอยู่ด้วย ถ้าทำลงไปด้วยอำนาจจิตหลงอย่างนั้น ถ้าทำผิดมันก็ผิดไป ถ้าทำถูกมันก็ถูกไป แต่ว่าในที่นี้ประสงค์เอาที่ผิดเพราะว่าเป็นอกุศลจิต ไม่ใช่กุศลจิต ประสงค์ที่ผิดฝ่ายเดียว เรียกว่าลังเลไม่ตกลงใจ นี่เป็นจิตหลงดวงหนึ่ง

จิตหลงดวงที่ ๒ อาการทำโดยฟุ้งซ่านนะ อ้ายนี้มันครึ่งบ้าครึ่งดี ลูกเต้าไก่เลี้ยง เหยียงปิงลงไปให้ก็ตายเลย กำลังมันไม่สบายอกสบายใจ ทำโดยฟุ้งซ่าน ด้วยหลงเหมือนกัน เหมือนคนทำโดยฟุ้งซ่านทำมันแรงเกินไป ไม่ปรารถนาให้ตายหรือว่ามันไปตายเข้าก็เลยติดคุก นั่นเพราะทำด้วยจิตฟุ้งซ่าน นี่เป็นจิตหลงดวงหนึ่ง

จิตหลง ๒ ดวงนี้สำคัญนัก ต้องคอยระแวงระวังสำคัญอยู่ ไม่ให้ไปทางถูก ให้ไปทางผิดรำไป

นี่จิต ๑๒ ดวงนี้แหละมันควบคุมเราอยู่ ให้เราไปเกิดในอบายภูมิทั้ง ๔ เราตกต่ำ เลวทรามลงไปด้วยประการใดๆ ก็เพราะจิต ๑๒ ดวงนี้เอง ต้องควบคุมไว้ให้ดี ต้องเล่าเรียนเสียให้ชัดทีเดียว ถ้าว่าเล่าเรียนเสียให้ชัดแล้ว รู้หน้า รู้ตา รู้ชอบ รู้เขตของมันแล้ว มันจะข่มเหงเราไม่ได้ ถ้าเราไม่รู้เท่าทันมันเสียแล้ว มันก็จะข่มเหงเราตามชอบใจ ในตัวของเรานี้ไม่ใช่ที่อื่น นี่แหละมันเนื้อหนังปรมัตถ์ทีเดียว ฝ่ายความชั่วละ เป็นเนื้อหนังของพระอภิธรรมปิฎกทีเดียว จิต ๑๒ ดวงนี้แหละ

ที่แสดงวันนี้แสดงแต่เพียง ๑๒ ดวง เวลาไม่เพียงพอ แล้วต่อไปจะแสดงเป็นลำดับไป อเหตุกจิต กามาวจรจิต รูปาวจรจิต อรูปาวจรจิต พอหมดเรื่องจิตแล้วละก็จะแสดง รูป ๒๘ มหาภูตรูป ๔ อุปาทายรูป ๒๔ หมดรูปแล้วจะแสดงนิพพานให้เข้าใจเข้าใจแตกฉานใน ๔ อย่างนี้ให้ได้

เพราะวัดปากน้ำเริ่มลงมือเล่าเรียนกันแล้วใน ๔ อย่างนี้ ภิกษุสามเณรเล่าเรียนกันแล้ว ที่แสดงนี้ก็เป็นการแกะภิกษุสามเณร อุบาสกอุบาสิกา ที่กำลังเล่าเรียนกันอยู่ที่นี่ กำลังศึกษาอยู่ มีครูสอน พระทิพย์ปริญาเป็นผู้สอนปรมัตถปิฎกนี้ ผู้สอนปรมัตถ์ไม่ใช่เล่นๆ หนา ต้องมีภูมิพอ ต้องมีการศึกษาพอ ถ้าไม่มีการศึกษาพอละก็ลูกศิษย์สู้ครู ถ้ามั่นใจแน่นทีเดียว ไม่ต้องสงสัยละ เพราะเป็นของที่ลึกซึ้งนัก ถ้ามั่นแน่น ถ้ามั่นแน่นทีเดียว เพราะฉะนั้น อุบาสก อุบาสิกา ควรตั้งอกตั้งใจศึกษาเถิด

ปรมัตถปิฎกเป็นเนื้อหนังพุทธศาสนาจริงๆ ส่วนวินัยปิฎกเป็นข้อห้ามข้อปรามไม่ให้ทำชั่วด้วยกายด้วยวาจาเท่านั้น ส่วนสูตรตันตปิฎกเป็นสายบรรทัด เป็นตัวอย่างว่าคนนั้นทำอย่างนี้เป็นสุขอย่างนี้ คนนั้นทำดังนี้พ้นจากทุกข์ พ้นจากไตรวัฏไปสู่นิพพานอย่างนี้ นั่นเป็นหน้าที่ของสูตรตันตปิฎก ไม่ใช่เนื้อหนังของธรรม

ส่วนปรมัตถปิฎกนี้ เป็นเนื้อหนังของธรรมจริงๆ นะ ที่ดับสูญไปเสีย ไม่เกิดขึ้นในประเทศไทยเรียนกันแต่เปลือกๆ ผิวนๆ เป็นแต่กระพี้ๆ ไป ก็เพราะมารขวางกีดกันไว้ ให้ศึกษาเดินไปหมด พุทธศาสนาก็ถล่มทลาย เพราะเนื้อธรรมไม่มีใครรู้แน่แท้ลงไป รู้แต่เปลือกแต่ผิวไปเสีย เหตุนี้เราทั้งหลายควรตั้งใจเสียให้ดี ทั้งภิกษุ สามเณร จงอุตส่าห์เล่าเรียนปรมัตถคัมภีร์หรือภิธรรมปิฎกนี้ให้แตกฉานชำนาญเถิด ไม่เสียทีที่เกิดมาเป็นมนุษย์พบพุทธศาสนา

ที่ได้ชี้แจงแสดงมา ตามวาระพระบาลีคือความเป็นสยามภาษา ตามมตยาธิบาย
พอสมควรแก่เวลา เอเตน สจฺจวชฺเชน ด้วยอำนาจความสัตย์ที่ได้อ้างธรรมเนียมปฏิบัติ
ตั้งแต่ต้นจนอวสานนี้ สทา โสตุถิ ภวนฺตุ เต ขอความสุขสวัสดิ์จงบังเกิดมีแต่ท่าน
ทั้งหลาย บรรดามาสโมสรในสถานที่นี้ทุกถ้วนหน้า อาตมภาพชี้แจงแสดงมาพอสมควร
แก่เวลา สมมติว่ายุติธรรมิกถาโดยอรรถนิยมความเพียงเท่านี้
เอวํ ก็มีด้วยประการฉะนี้ ฯ

